

HIKIKARPALOT OSANA VUOROVAIKUTUSTA
YOTSUBA&I-MANGASARJAKUVASSA

Suomen kielen
kandidaatintutkielma
Oulun yliopisto
13.1.2023

Johannes Nissinen

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
2. KESKUSTELUNANALYYSI TUTKIMUSMENETELMÄNÄ JA -TEORIANA	3
2.1. Keskustelunalyysin peruskäsitteitä	3
2.2. Keskustelunalyysi, kaunokirjallisuus ja sarjakuva	5
3. AINEISTO	6
4. ANALYYSI	8
4.1. Hikikarpalo vierusparin jälkijäsenessä	8
4.2. Hikikarpalo vierusparin jälkilaajenuksessa	12
4.3. Hikikarpalo reaktiossa keholliseen toimintaan	15
5. PÄÄTÄNTÖ	18
LÄHTEET JA LYHENTEET	21

1. JOHDANTO

Hikikarpalot ovat yksi mangasarjakuvalle tyypillisistä visuaalisista elementeistä. Ne heijastavat vuorovaikutuksessa esiintyviä tilanteita, joissa poiketaan sosiaalisista normeista tai toimitaan muuten odotuksenvastaisesti. Kandidaatintutkielmassani tutkin mangasarjakuvassa esiintyvien hikikarpaloiden yhteyttä mangan kuvaamien vuorovaikutustilanteiden rakenteeseen. Käytän aineistoesimerkkien käsittelyssä keskustelunanalyttisiä menetelmiä. Selvitän tutkimuksessani myös keskustelunanalyysin soveltuvuutta sarjakuvan analysointiin. Tutkimusaineistoni on 14 lukua japanilaista arkielämää kuvaavasta *Yotsuba&!* -mangasarjakuvasta. Sarjakuvaa piirtää ja käsikirjoittaa Kiyohiko Azuma.

Kandidaatintutkielman kirjoittamisen tultua ajankohtaiseksi aloin pohtia, sopsisiko mangasarjakuvan tutkiminen keskustelunanalyttisen tutkielman aiheeksi. Keskustelunanalyysiä on perinteisesti käytetty puhutun vuorovaikutuksen tutkimiseen, eikä sarjakuvaa ole tutkittu keskustelunanalyttisesti juuri lainkaan. Diskurssianalyttisiä tutkimuksia sarjakuvasta on sitä vastoin runsaasti. Ainoa löytämäni keskustelunanalyttinen tutkimus sarjakuvasta on Beers Fägerstenin (2019) artikkeli. Hän on tutkinut puhepitoisia ruotsalaissarjakuvia ja sitä, miten puhekuplarakenteella ja tekstin sijoitteluun liittyvillä valinnoilla voidaan mallintaa puhuttua vuorovaikutusta. Mangassa esiintyviä visuaalisia elementtejä taas on luokiteltu ja esitelty niin populaarissa kirjallisuudessa (esim. Kjær 2008) kuin tieteellisestikin. Cohnin & Ehlyn (2016) mukaan mangahahmojen tuntema nolous tai kiusaantuneisuus näkyy tavallisesti punastumisena tai hikikarpaloina. Cohn ja Ehly arvioivat, että hikikarpaloa tai suurta hikipisaraa käytetään myös silloin, kun mangahahmot sanovat tai kuulevat muilta jotain odottamatonta tai outoa (Cohn & Ehly: 2016).

Sarjakuvan tutkiminen keskustelunanalyysiä menetelmänä käyttäen täyttää mielestäni selvän aukon tutkimuskentässä. Sarjakuva- ja erityisesti mangahahmojen ilmeet, eleet ja liikkeet ovat usein korostuneita, ja mangan vakiintuneet visuaaliset konventiot tukevat dialogia. Niinpä sarjakuva voidaan nähdä keskustelunanalyttisessä mielessä ainakin osittain multimodaalisena aineistona. Tutkimusaineistona käyttämäni *Yotsuba&!*-

sarjakuva sisältää kuvauksia arkisista tapahtumista ja keskusteluista, joiden tutkimiseen keskusteluanalyysi soveltuu erinomaisesti.

Yotsuba&!-mangasarjakuvan nimihenkilö, 5-vuotias Yotsuba ei tunnu tietävän ulkomaailman asettamista normeista eikä aina osaa käyttäytyä niiden mukaisesti. *Yotsuba&!* sisältää paljon Yotsuban aiheuttamia preferoimattomia eli odotuksenvastaisia tilanteita, joihin reagoivien sarjakuvahahmojen tunteita kuvataan hikikarpaloin. Hikikarpalot ovat näin ollen luonteva valinta tutkimuskohteeksi. Tavoitteenani on tutkia hikikarpaloiden yhteyttä niitä edeltäviin odotuksenvastaisiin puheenvuoroihin tai toimintaan. Tutkin myös sitä, mikä hikikarpalovuoron sekventiaalinen asema mangahahmojen käymässä keskustelussa on. Sekvenssillä tarkoitetaan pelkistetyä vuorovaikutustilanteesta poimittua jaksoa, joka koostuu toisiinsa kytkeytyvistä puheenvuoroista.

Tutkimuskysymyksiäni ovat:

1. Millaisissa sekventiaalisissa asemissa hikikarpalot esiintyvät *Yotsuba&!*-sarjakuvan kuvaamissa vuorovaikutustilanteissa?
2. Millaista odotuksenvastaisuutta hikikarpalon sisältävissä sekvensseissä on, eli miltä sekvenssit näyttävät preferenssijäsennyksen näkökulmasta?
3. Miten keskusteluanalyysi soveltuu tutkimusmenetelmänä mangasarjakuvan tutkimiseen?

Tutkielmani etenee siten, että luvussa 2 esittelen tutkimusmenetelmäni, siihen liittyviä peruskäsitteitä sekä kirjallisuutta, jossa keskusteluanalyysiä on käytetty fiktiivisen dialogin tutkimiseen. Luvussa 3 esittelen aineistoani ja kerron siitä, miten aineisto on valittu ja rajattu. Analyysiluvussa käyn läpi aineistoesimerkkejä tutkimuskysymysten avulla. Päätäntöluku toimii yhteenvetona analyysiluvulle ja koko tutkielmalle. Päätäntö sisältää myös ehdotuksia jatkotutkimuskysymyksiksi.

2. KESKUSTELUNANALYYSI TUTKIMUSMENETELMÄNÄ JA TEORIANA

Käytän kandidaatintutkielmani tutkimusmenetelmänä keskustelunanalyysiä. Keskustelunanalyysi on empiirinen, aineistovetoinen tutkimusmenetelmä. Tutkimuksessa keskeistä on selvittää, miten vuorovaikutustilanteessa saavutetaan yhteisymmärrys ja miten toiminnan kulusta neuvotellaan. Keskustelunanalyysissä edetään induktiivisella tutkimusotteella yksityiskohdista yleistykseen ja laajempaan kokonaiskuvaan. (Vatanen 2016: 312.)

2.1. Keskustelunanalyysin peruskäsitteitä

Keskustelunanalyysi perustuu ajatukseen siitä, että vuorovaikutus ja keskustelu on kokonaisuudessaan jäsentynyttä (Hakulinen 1995: 13). Keskustelu rakentuu vuoroista, ja jokainen puheenvuoro ennakoii tulevaa puheenvuoroa. Jokainen puheenvuoro myös muotoillaan vastaamaan edellisen puheenvuoron synnyttämiin odotuksiin. Vuorovaikutuksen rakenteellisuutta eli peräkkäisten puheenvuorojen liittymistä toisiinsa kutsutaan **sekventiaalisuudeksi**. (Raevaara 1995: 75.)

Sekvensseillä tarkoitetaan vuorojen keskustelussa muodostamia kokonaisuuksia. Kahden puheenvuoron kokonaisuutta, joissa vuoroilla on vahva, konventionaalistunut suhde, kutsutaan **vieruspariksi**. (Raevaara 1995: 75–76.) Vierusparit muodostuvat eri puhujien esittämistä vuoroista, **etu- ja jälkijäsenistä**. Kunkintyyppinen etujäsen vaatii tietyn tyyppisen jälkijäsenen. (Raevaara 1995: 76.)

Tyypillisiä keskustelussa esiintyviä vieruspareja ovat esimerkiksi kysymys ja vastaus, ehdotus ja sen hyväksyntä tai torjuminen sekä kannanotto ja erimielisyyden tai samanimielisyyden ilmaisu (Raevaara 1995: 76). Kysymys–vastaus–vieruspari voi rakenteeltaan olla vaikkapa seuraavanlainen:

Yotsuba&! 5, s. 196

- 01 Yotsuba: Eikö muovista?
- 02 Fuuka: Ei, meduusa on elävä olento.
- 03 Yotsuba: Ai jaa...

Esimerkki sisältää Yotsuban kysymyksen (*Eikö muovista?*) (rivi 1) ja Fuukan vastauksen (*Ei, meduusa on elävä olento.*) (rivi 2) muodostavan vierusparin lisäksi myös **jälkilaajennuksen**. Vieruspari voi laajentua esimerkin tavoin ns. kolmannen position vuorolla, jolla etujäsenen esittäjä arvioi jälkijäsentä (Raevaara 1995: 82). Yotsuban vuoro (*Ai jaa...*) rivillä 3 on reaktio Fuukan vastaukseen. Vieruspari voi saada jälkilaajennuksen lisäksi myös vierusparia edeltävän **etulaajennuksen** tai vierusparin etu- ja jälkijäsenen väliin sijoittuvan **välilaajennuksen**.

Vierusparin etujäsen luo aina odotuksen tietynlaisesta jälkijäsenestä. Jälkijäsentä, joka edistää etujäsenen aloittamaa toimintaa, kutsutaan **preferoiduksi**. **Preferoimaton** jälkijäsen taas ei vie aloitettua toimintaa eteenpäin (esimerkiksi kieltäytyminen kutsusta) (Tainio 1995: 94). Seuraavassa esimerkkitarkastelussa Yotsuban vastaus isän esittämään kysymykseen on mainio esimerkki preferoimattomasta jälkijäsenestä. Vastaus kysymykseen saadaan vasta pienen tauon jälkeen, ja Yotsuba ei vastaa isän kysymykseen suoraan, vaan ilmaisee erimielisyytensä kohteliaasti kierrellen.

Yotsuba&! 6, s. 90

01 Isä: Enkö sitten tee oikeaa työtä?
 02 Yotsuba: ((tuijottaa isää suu auki))
 03 Yotsuba: Teet varmastikin parhaasi.

Linjaan asettuminen (*alignment*) on preferenssijäsennykselle läheinen käsite. Jos jälkijäsen edistää etujäsenen aloittamaa toimintaa, on se samanlinjainen etujäsenen kanssa. Erilinjainen vastaus taas edustaa käynnissä olevan toiminnan haastamista. (Niemi 2015: 17–19.) Seuraavassa esimerkissä Ena ilmaisee hyväksyntänsä (rivi 3) isän ehdotukseen lähtemisestä (rivi 2) ja asettuu linjaan lähtemiseen tähtäävässä keskustelussa. Yotsuban närkästynyt kommentti rivillä 4 (*Mitääh?*) taas edustaa erilinjaisuutta haastaessaan isän ehdotuksen.

Yotsuba&! 5, s. 90

01 Isä: Tytöt.
 02 Isä: Eiköhän lähdetä.
 03 Ena: Selvä!
 04 Yotsuba: Mitäääh?
 05 Yotsuba: On vielä valoisaa!

2.2. Keskustelunanalyysi, kaunokirjallisuus ja sarjakuva

Keskustelunanalyysiä on perinteisesti sovellettu pelkästään naturalistisen aineiston eli puhutun vuorovaikutuksen analysointiin (Hakulinen 1995: 15). Kirjallisuudesta löytyy kuitenkin esimerkkejä myös kaunokirjallisen dialogin tutkimisesta keskustelunanalyttisesti (esim. Lambrou 2014; Koivisto & Nykänen 2013). Haakanan (2013: 133) mukaan aidon puheen multimodaalinen luonne tuo haasteita todentuntuisen kirjoitetun puheen ja dialogin rakentamiseen. Kirjoitetusta kielestä puuttuukin puhuttuun kieleen olennaisesti kuuluvia piirteitä, kuten prosodiaa, taukoja ja äänensävyjä (Koivisto 2013: 153). Tekstiin voidaan luoda puheen illuusiota esimerkiksi valitsemalla henkilöiden repliikkeihin puhekielen leksikaalis-kieliopillisia piirteitä (Haakana 2013: 132).

Kaunokirjallisuuden tutkimisesta keskustelunanalyttisesti on vain lyhyt matka sarjakuvan keskustelujen tutkimiseen. Kuten kirjallisuutta, on sarjakuvaakin tutkittu keskustelunanalyysin avulla vain vähän. Tutkimuksen puutteesta kertoo, että suhteellisen tuoreen artikkelinsa esipuheessa Beers Fägersten (2019: 146) esittää, että keskustelunanalyysissä olisi potentiaalia sarjakuvan tutkimiseen. Beers Fägersten esittelee artikkelissaan keskustelunanalyttistä tutkimusta paljon tekstiä sisältävistä ruotsalaisista sarjakuvista. Hän myös toteaa, että erityisesti ajallisesti lineaarisesti etenevät sarjakuvat sopivat tutkittavaksi keskustelunanalyttisesti. Sarjakuvat sisältävät hänen mukaansa niin paljon tutkimuksissa potentiaalisesti hyödynnettävää kielellistä ja kehollista vuorovaikutusta, että ne miltei vastaavat tallennettua keskustelua, jota voidaan litteroida ja analysoida näin tarkemmin (Beers Fägersten 2019: 148).

Beers Fägersten (2019: 148) näkee siis, että sarjakuvaan voidaan luoda piirrosteknisin keinoin sellaisia puhutun kielen piirteitä, joita kaunokirjallisesta dialogista Koiviston (2013: 153) mukaan puuttuu. Voisikin siis arvioida, että sarjakuvalla ja erityisesti mangalla, joka korostaa länsimaista sarjakuvaa enemmän henkilöhahmojen eleitä, ilmeitä ja liikkeitä, olisi jopa kaunokirjallista dialogia enemmän keskustelunanalyttistä tutkimuspotentiaalia.

3. AINEISTO

Yotsuba&! (japaniksi よつぱと!) on Kiyohiko Azuman piirtämä ja käsikirjoittama mangasarjakuva. *Yotsuba&!* edustaa realistista mangaa ja jokapäiväisten tapahtumien kuvaajana *slice-of-life* -genreä. Sen pää- ja nimihenkilö on japanilainen 5-vuotias Yotsuba-tyttö. *Yotsuba&!* kuvaa nimihenkilönsä arkea, joka on uteliaalle ja reippaalle lapselle täynnä uusia ja jännittäviä asioita. Yotsuballe moni isommille lapsille ja aikuisille tuttu toimintamalli on tuntematon. Sarjakuvan lukija huomaakin Yotsuban lailla, että monesta arkisesta asiasta voi syntyä seikkailu, kun niitä katsoo arvaamattomasta näkökulmasta. Yotsuban omalaatuinen tapa nähdä maailma aiheuttaa muille sarjakuvan henkilöille outoja ja välillä kiusallisiakin tilanteita.

Yotsuba&!-sarjakuvaa on julkaistu *Dengeki Daioh* -mangalehdessä 108 luvun verran vuodesta 2003 alkaen. Sarjakuva on koottu *tankōbon*- eli taskukirjamuotoon, ja tähän mennessä taskukirjoja on ilmestynyt 15. Tutkielmani aineistona käytän taskukirjojen numeroita 5 ja 6, jotka kattavat sarjakuvan luvut 28–41. Koska sarjakuva on ilmestynyt jo miltei kahdenkymmenen vuoden ajan, sen piirrostyylillä ja tunteita kuvaavat visuaaliset keinot ovat hiljalleen muuttuneet. Olenkin valinnut aineistoni niin, että se edustaa sarjakuvan tyyllisesti yhtenäistä jaksoa vuosilta 2005–2006.

Kullakin mangapiirtäjällä on oma tyyliinsä, mutta on olemassa myös vakiintuneita tapoja kuvata tiettyjä tunteita tai asioita (Valkama 2022: 129). Kasvoille tai pään alueelle piirretty hikikarpalo on mangassa muuttunut jo sellaisenaan toimivaksi symboliksi, joten hahmon tunnetilan voi esittää sen avulla kuvallisesti näyttämättä ilmettä lainkaan (Valkama 2022: 130). Muiden mangan vakiintuneiden visuaalisten konventioiden tavoin hikikarpalo tukee sarjakuvan sanallista viestiä. (Valkama 2022: 130).

Cohn ja Ehly (2016) ovat luokitelleet mangasarjakuvassa kasvojen alueelle piirretyt hikikarpaloryypät nolostumisen tai kiusaantuneisuuden sijaan pikemminkin merkiksi pelon tai ahdistuksen tunteesta. Jätin näin ollen heti aluksi tarkastelun ulkopuolelle tapaukset, joissa samalle henkilölle on piirretty useampi kuin yksi hikikarpalo. Yksittäisen hikikarpalon esiintymiä löysin tutkimusaineistostani 82 kappaletta. Aineistoa rajatakseni päätin ottaa mukaan tarkasteluun ainoastaan ne hikikarpalot, joiden muodostumisen Yotsuba vaikutti aiheuttavan yksin omalla toiminnallaan. Päätin rajata aineistoa

vielä lopuksi siten, että otin tarkemmin tutkittavaksi vain sellaiset tilanteet, joissa hikikarpalon vuodattava henkilö reagoi samalla myös sanallisesti. Koin, että sanallinen reaktio olisi apuna kehollisen reaktion tulkinnassa. Näin hikikarpalon sisältäviä tilanteita jäi tutkittavaksi 32 kappaletta.

Olin suunnitellut tutkivani aineistosta vain hikikarpaloiden yhteydessä esiintyvää odotuksenvastaista toimintaa. Koska vuorottelujäsennys on keskusteluanalyysin ydintä, oli lopulta luontevaa tutkia samalla myös hikikarpalovuorojen sekventiaalisuutta. Sekventiaalisuuden analyysi auttaa selvittämään, miten odotuksenvastaisuus ja odotuksenvastainen toiminta jäsentyvät vuorovaikutuksessa. Lopulliseen analyysiin valikoitui karsinnan jälkeen viisi hikikarpaloesimerkkiä.

Analyysiluku sisältää sarjakuvanäytteiden lisäksi keskusteluanalyttiset litteraatit kaikista esimerkeistä. Olen soveltanut keskusteluanalyttistä litterointia siten, että jokainen erillinen puhekupla tai ilman kuplaa esitetty puheenvuoro on omalla rivillään. Jokaista sarjakuvan ruutua edustaa vähintään yksi litteraatin rivi. Saman puhujan keskustelussa käyttämät ajallisesti peräkkäin tuotetut puheenvuorot ovat eri riveillä, jos ne ovat sarjakuvan eri ruuduissa. Sarjakuvan puhekuplien tai ruutujen välillä kuluvaa aikaa ei voi määrittellä tarkasti, joten litteraatit eivät sisällä merkintöjä tauoista. Kaksinkertaisiin sulkeisiin on kirjattu kehollista toimintaa ja litteraatin alkutilanteen taustoitusta.

4. ANALYYSI

Mangaa luetaan vasemmalta oikealle ja ylhäältä alas. Seuraavissa esimerkeissä sarjakuvan ruudut on numeroitu lukujärjestyksessä. Hikikarpalot on merkitty kuviin punaisella nuolella ja litteraatista on tummennettu ne vuorot, joiden yhteydessä hikikarpalot esiintyvät.

4.1. Hikikarpalo vierusparin jälkijäsenessä

Esimerkissä (1) Yotsuba on tullut kylään naapuriin ja lupautunut auttamaan kotitöissä. Yotsuba kysyy naapurin äidiltä, mitä tämä tekee ja mitä hän voisi tehdä auttaakseen. Äiti tuo Yotsuban pesukoneen luo. Molemmat katselevat pesukonetta.

Esimerkki 1. *Yotsuba&! 5*, s. 40

- 01 Yotsuba: Mikä tuo on?
- 02 Äiti: Arvaapa.
- 03 Yotsuba: ...
- 04 Yotsuba: Hissi!
- 05 Äiti: Ei aivan.
- 06 Äiti: Pyykit sisään! ((laittaa pyykkiä pesukoneeseen))
- 07 Yotsuba: Ylimpään kerrokseen!
- 08 Äiti: **Tämä on pesukone.**
- 09 Yotsuba: !? Erilainen kuin meillä!

Esimerkissä (1) Yotsuban ensimmäinen puheenvuoro (rivi 1) on kysymys *Mikä tuo on?* Kysymys toimii sekventiaalisesta näkökulmasta etujäsenenä, joka luo odotuksen sitä

täydentävästä jälkijäsenestä, vastauksesta. Naapurin äiti ei kerro Yotsuballe vastausta tämän kysymykseen heti vaan kehottaa Yotsubaa arvaamaan (rivi 2). Samalla äidin vuoro aloittaa välisekvenssin, jonka jälkijäsenen tuottaa Yotsuba pienen miettimistauon jälkeen. Yotsuban miettimistauko (rivi 3) on merkitty pistejonolla (vrt. Koivisto 2013 kolmen pisteen käytöstä kaunokirjallisessa dialogissa). Yotsuba tarjoaa äidin kehotuksesta vastaukseksi omaan kysymykseensä hissiä (rivi 4). Äidin seuraava vuoro voidaan tulkita sekventiaalisesti kolmannen position vuoroksi (Raevaara 1995: 82), jossa äiti arvioi Yotsuban vastausta. Äidin vuoro *ei aivan* rivillä 5 ilmaisee, että Yotsuban vastaus oli odotuksenvastainen. Äiti antaa seuraavaksi Yotsuballe lisävinkin laittamalla pyykkiä sisään pesukoneeseen ja toistamalla vielä ääneen, mitä tekee (rivi 6). Yotsuba myötäilee seuraavalla vuorollaan (rivi 7) äidin toimintaa. Samalla hän kuitenkin osoittaa ylimmästä kerroksesta puhuessaan, ettei ole äidin puheenvuoroista ja toiminnasta huolimatta arvannut, että huoneessa oleva laite on pesukone. Yotsuba luulee pesukoneen edelleen olevan hissi. Äidin puheenvuoro (rivi 8), jossa hän lopulta vastaa Yotsuban alkuperäiseen kysymykseen, katkaisee arvuuttelun. Äidin vuoro toimii myös Yotsuban rivillä 1 esittämän kysymyksen vastauksena, vierusparin jälkijäsenenä. Yotsuban kommentti *erilainen kuin meillä* (rivi 9) tarjoaa mahdollisen selityksen sille, miksi hän ei ole tunnistanut äidin esittelemää laitetta pesukoneeksi.

Esimerkin (1) hikikarpalo on piirretty äidille litteraatin riville 8, jota vastaa sarjakuvan ruutu 4. Kyseinen vuoro on sekventiaalisesti kysymys–vastaus–vierusparin jälkijäsen. Esimerkkikatkelmassa esiintyvää odotuksenvastaisuutta edustavat Yotsuban hissiin liittyvät puheet (rivit 4 ja 7). Koska Yotsuba osoitti jo kysymyksellään (rivi 1), ettei tiedä, minkä laitteen ääneen he ovat juuri tulleet, ei hänen rivin 4 vastauksensa ole yllättävä. Välisekvenssien vuorot tähtäävät kuitenkin useimmiten jälkijäsenen esittämiseen (Raevaara 1995: 81), ja äiti aloittakin uuden välisekvenssin (rivi 6) saadakseen Yotsuban vastaamaan tämän omaan kysymykseen. Yotsuba ei kuitenkaan esitä jälkijäsentä vihjeistä huolimatta vaan jatkaa odotuksenvastaisesti välisekvenssiä (rivi 7). Tilanne ei etene niin, että Yotsuba tuottaisi äidin hakeman jälkijäsenen, joten tämä tuottaa sen itse.

Esimerkissä (2) Yotsuba, Yotsuban isä sekä naapurin tytöt Ena ja Fuuka ovat tulleet uimarannalle. Yotsuballe on kerrottu, että rannalta voi löytyä meduusoja. Aiemmasta keskustelusta ilmenee, että Yotsuba ei ole nähnyt meduusaa aiemmin eikä tiedä meduusasta muuta kuin että se pistää. Kun Fuuka löytää meduusan, hän pyytää Yotsuban kat-

somaan. Myös Ena ja isä tulevat paikalle. Yotsubaa huvittaa meduusan läpinäkyvyys ja ulkomuoto.

Esimerkki 2. *Yotsuba&! 5*, s. 195–196

((Yotsuba tarkastelee rannalta löytynyttä meduusaa.))

- 01 Yotsuba: Minkähän takia... se on läpinäkyvä?
 02 Fuuka: Hmm...
 03 Yotsuba: Pistääköhän se?
 04 Yotsuba: Mistä se on tehty?
 05 Fuuka: Hmm...
 06 Isä: Vedestä kai...
 07 Yotsuba: Eikö muovista?
 08 Fuuka: Ei, meduusa on elävä olento.
 09 Yotsuba: Ai jaa...
 10 Yotsuba: Mitä tarkoittaa "olla elävä olento"?
 11 I & F: **Öh... nyt kysyit hankalan kysymyksen...**

Esimerkki (2) rakentuu meduusaa ihmettelevän Yotsuban kysymysten ympärille. Aikansa meduusalle naurettuaan Yotsuba kysyy, miksi meduusa on läpinäkyvä. Tilannetta tarkkaileva Fuuka ei vaikuta tietävän vastausta kysymykseen, koska hän reagoi Yotsuban kysymykseen vain tuottamalla epävarmuutta ilmaisevan *hmm*-äännähdyksen. Yotsuba jatkaa kysymyksiään tökkäämällä meduusaa ja pohtimalla samalla, pistääkö se (rivi 3). Kukaan ei vastaa Yotsuban kysymykseen. Hiljaisuuden voisi tulkita tarkoittavan, että muut ajattelevat meduusan koskettamisen tuottavan Yotsuballe tarpeeksi tietoa sen mahdollisesta pistämisestä. Seuraavaksi Yotsuba kysyy, mistä meduusa on tehty (rivi 4). Fuukan vastaus Yotsuban kysymykseen on jälleen *hmm*. Isän vastaus *vedestä kai* (rivi 6) taas osoittaa, että hän arvelee tietävänsä meduusoista jotain, mutta on kui-

tenkin epävarma vastauksestaan. Yotsuba kommentoi isän vastausta esittämällä tarkentavan kysymyksen (*Eikö muovista?*) (rivi 7), johon vuorostaan Fuuka vastaa kielteisesti rivillä 8. Hän kertoo myös, että *meduusa on elävä olento*. Yotsuba kommentoi vastausta toteamalla *ai jaa* (rivi 9). *Aijaa*-partikkelia käytetään tavallisesti uuden tiedon ilmaisuun, ja sitä seuraa usein jatkokysymys (Koivisto 2015: 366). Yotsuba tarttuukin Fuukan vastaukseen ja esittää vielä yhden kysymyksen (*Mitä tarkoittaa ”olla elävä olento”?*) (rivi 10). Tähän kysymykseen isä ja Fuuka tuottavat vastauksen samanaikaisesti toteamalla *Öh... nyt kysyit hankalan kysymyksen...* (rivi 11). He eivät siis osaa antaa vastausta kysymykseen, ja muotoilevat vuoronsa selitykseksi. Ilmaisemalla, että Yotsuban kysymys on hankala, he osoittavat, etteivät voi tuottaa preferoitua tai linjaan asettuvaa vastausta (Tainio 1995: 101, Niemi 2015). Yotsuba kaipaa elävien olentojen luonteesta tietoa, jota isä ja Fuuka eivät osaa hänelle kertoa.

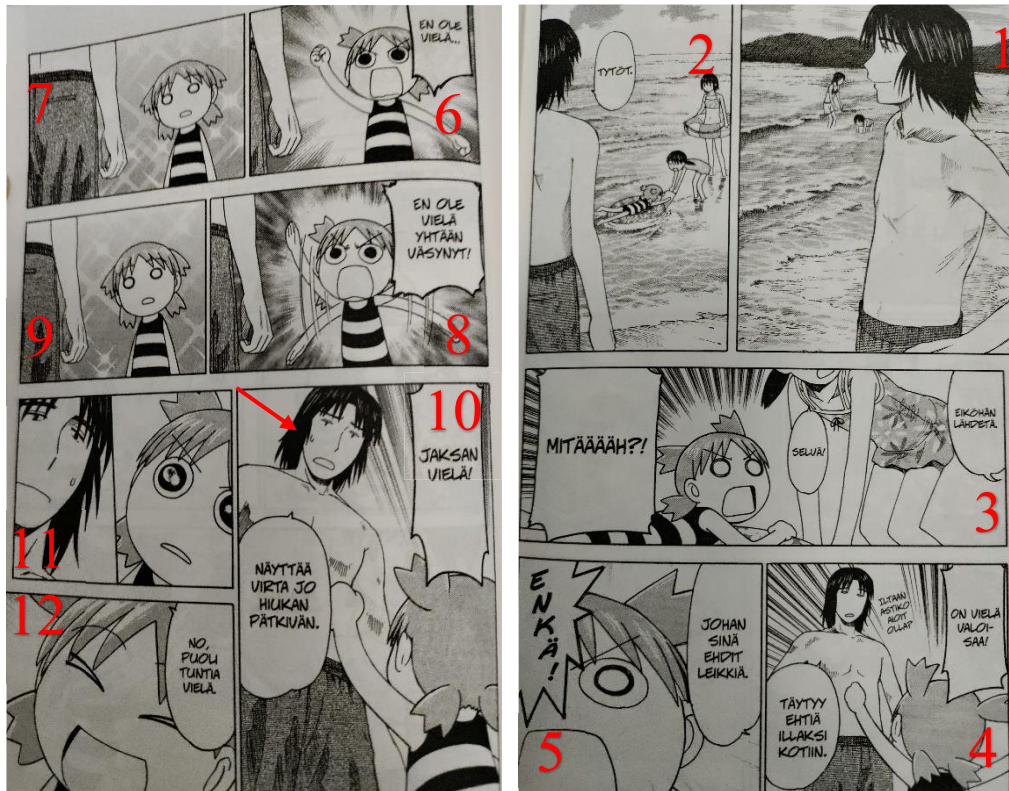
Esimerkkikatkelmasta on erotettavissa selkeitä kysymys–vastaus–vieruspareja: Yotsuban kysymys ja Fuukan vastaus (rivit 1–2), Yotsuban kysymys ja Fuukan ja isän vastaukset siihen (rivit 4–6), Yotsuban kysymys ja Fuukan kielteinen vastaus (rivit 7–8) sekä Yotsuban kysymys, johon isä ja Fuuka vastaavat yhdessä (rivit 10–11).

Fuuka ja isä saavat molemmat hikikarpalon rivillä 11 vastatessaan Yotsuban kysymykseen. Hikikarpalo siis esiintyy vierusparin jälkijäsenen yhteydessä. Varsinaista odotuksenvastaisuutta esimerkin puheenvuoroissa ei vaikuta esiintyvän ennen riviä 11, vaan keskustelu etenee Yotsuban kysymyksestä toiseen. Esittäessään kysymyksiä Yotsuba odottaa saavansa niihin myös vastauksia. Fuukan ja isän hikikarpalo liittyneekin siihen, millainen heidän tuottamansa vastausvuoro Yotsuban viimeiseen kysymykseen on. Fuukan ja isän yhteinen vuoro, jälkijäsen Yotsuban tuottamalle kysymykseksi muotoillulle etujäsenelle, ei sisällä suoraa vastausta. Tällaisista vuoroista käytetään nimitystä *nonanswer response* (Lee 2013:416). Vastausvuoro koostuu epäröintiänteestä *öh* vuoron alussa ja selityksestä siihen, miksi kysymykseen ei tule vastausta. Molemmat vuoron sisältämät piirteet ovat tyypillisiä preferoimattomille vuoroille (Tainio 1995: 97–100, Heritage 1984: 250).

4.2. Hikikarpalo vierusparin jälkilaajennuksessa

Esimerkissä (3) Yotsuba, Ena, Fuuka ja isä ovat edelleen uimarannalla. On jo myöhäinen iltapäivä. Matkalla uimarannalta kotiin täytyy matkustaa junalla.

Esimerkki 3. *Yotsuba&! 5*, s. 198–199

- 01 Isä: Tytöt.
 02 Isä: Eiköhän lähdetä.
 03 Ena: Selvä!
 04 Yotsuba: Mitäääh?
 05 Yotsuba: On vielä valoisaa!
 06 Isä: Iltaan astiko aiot olla? Täytyy ehtiä illaksi kotiin.
 07 Isä: Johan sinä ehdit leikkiä.
 08 Yotsuba: Enkä!
 09 Yotsuba: En ole vielä...
 10 Yotsuba: ((nuokahtaa))
 11 Yotsuba: En ole vielä yhtään väsynyt!
 12 Yotsuba: ((nuokahtaa uudestaan))
 13 Yotsuba: Jaksan vielä!
 14 Isä: **Näyttää virta jo hieman pätkivän.**

Esimerkin alussa isä kertoo tyköille, että on aika palata kotiin. Rivin 1 funktio on kohdistaa tyttöjen huomio isään (Eilittä 2018). Rivin 2 *eiköhän lähdetä* toimii ehdotuksena ja muodostaa vierusparin etujäsenen. Enan vastaus *selvä* ilmaisee, että hän hyväksyy

isän ehdotuksen (rivi 3). Yotsuban huudahdus (*Mitääh?*) ja kommentti *on vielä valoisaa* (rivit 4–5) ilmaisevat, että hän pitää isän ehdotusta odotuksenvastaisena. Samalla hänen oma vuoronsa on odotuksenvastainen, kun hän torjuu isän ehdotuksen. Isän ehdotus rivillä 2 voidaan myös nähdä alkusysäyksenä kotiinlähtöä varten, jolloin Yotsuba myös asettuu eri linjaan isän vuoron aloittaman toiminnan kanssa. Isä kysyy Yotsubalta, aikooko tämä olla rannalla iltaan asti ja perustelee ehdotustaan kertomalla, että illan tullen seurueen täytyy jo olla kotona (rivit 6–7). Isä jatkaa puhettaan toteamalla Yotsuballe, että tämä on jo ehtinyt leikkiä tarpeeksi. Yotsuban vastaus *enkä* (rivi 8) kertoo, että hän vastustaa isän aikeita eikä asetu linjaan tämän aloittaman toiminnan kanssa. Hän on isän kanssa eri mieltä siitä, että leikkiaikaa olisi ollut tarpeeksi. Yotsuba jatkaa kertomalla kiivaasti elehtien, ettei ole vielä yhtään väsynyt, vaan jaksaa leikkiä edelleen (rivit 9–13). Hän vaikuttaa kuitenkin puheistaan huolimatta väsyneeltä, mistä kielii nuokahtelu perustelujen aikana. Isä huomaa tämän ja toteaaakin Yotsuban virran *jo hieman pätkivän* (rivi 12). Isän vuoro sisältää myös hikikarpalon, joka näyttää olevan seurausta ristiriidasta Yotsuban kehollisen toiminnan ja puheenvuorojen välillä.

Yotsuban vastaväite (*Enkä!*) rivillä 8 on reaktio isän väitteeseen siitä, että Yotsuba on jo ehtinyt leikkiä tarpeeksi. Yotsuba jatkaa puhetta perustelemalla vastaväitettään (rivit 9–13). Vaikka Yotsuban perustelu katkeilee nuokahtelun vuoksi, ovat Yotsuban vuorot riveillä 9–13 osa samaa toimintaa. Kolme pistettä Yotsuban vuoron perässä rivillä 9 osoittavat, että vuoro jää kesken (Koivisto 2013). Kesken jääneen vuoron jälkeen Yotsuba jatkaaakin vuoroaan. Keskusteluissa on tyypillistä, että kesken jätetyn vuoron jälkeen sama puhuja jatkaa puhetta (Clayman 2013: 152). Yotsuba täydentää kesken jääneen lauseen seuraavan vuoronsa aikana rivillä 11 tuottamalla korjausjakson (korjausjäsennyksestä esim. Schegloff 1979; Sorjonen 1995) ja jatkaa perustelujaan vielä rivillä 13. Isän vuoro rivillä 14 voidaan tulkita arviona Yotsuban esittämiin väsymyksen katkomiin perusteluihin. Sekventiaalisesti isän hikikarpalon sisältävä vuoro vaikuttaa olevan osa rivien 7–8 väite–vastaväite–vierusparin jälkilajajennusta.

Esimerkissä (4) Yotsuba ja isä ovat aamupalapöydässä. Yotsuba on herättänyt isän edellisenä yönä vaatimalla tältä unenpöpperössä käyntikortteja. Yotsuban unessa isä, Ena ja Fuuka olivat lähdössä töihin tyypillisessä toimistotyöläisen asussa käyntikortteja vaihdellen. Isä tekee päivisin töitä tietokoneella kotoa käsin.

Esimerkki 4. *Yotsuba&! 6*, s. 90

- 01 Isä: Kerro siitä unesta.
 02 Yotsuba: Olit töissä!
 03 Isä: Niin kuin aina.
 04 Yotsuba: Eikä!
 05 Yotsuba: Olit oikeissa töissä!
 06 Isä: Enkö sitten tee oikeaa työtä?
 07 Yotsuba: ((tuijottaa isää suu auki))
 08 Yotsuba: Teet varmastikin parhaasi.
 09 Isä: **Kiitos.**

Esimerkin (4) aluksi isä kehottaa Yotsubaa rivillä 1: *Kerro siitä unesta*. Yotsuban vastaukseen *Olit töissä!* (rivi 2) isä kommentoi *niin kuin aina*. Hänen vuoronsa toimii jatkeena Yotsuban vuorolle. Isä tulkitsee Yotsuban nähneen unta hänen arkisesta työnteostaan kotona. Yotsuban vuoro *eikä* rivillä 4 ilmaisee, että isän tulkinta oli väärä. Yotsuban seuraava vuoro onkin tarkentava: *Olit oikeissa töissä!* Isän kysymys *Enkö sitten tee oikeaa työtä?* rivillä 6 on rakenteellisesti kielteisesti suuntautuva *eikö*-lause. Se välittää implikaation, että isä toivoisi Yotsuban pitävän hänen työtään oikeana. (VISK § 1965.) Pomerantzin ja Heritagen (2013: 213–214) mukaan isän tuottaman lauseen kaltaisiin polaarisiiin kysymyksiin sisältyy odotus tietynlaisesta vastauksesta. Tässä tapauksessa kieliopillisesti isän kysymyksen kanssa linjaan asettuva vastaus olisi *ei*. Isän työskentelyn pitäminen ei-oikeana on kuitenkin sosiaalisesti preferoimatonta ja linjaan asettumattomaa, vaikka Yotsuba vaikuttaakin ajattelevan, ettei isä tee oikeaa työtä. Pomerantzin

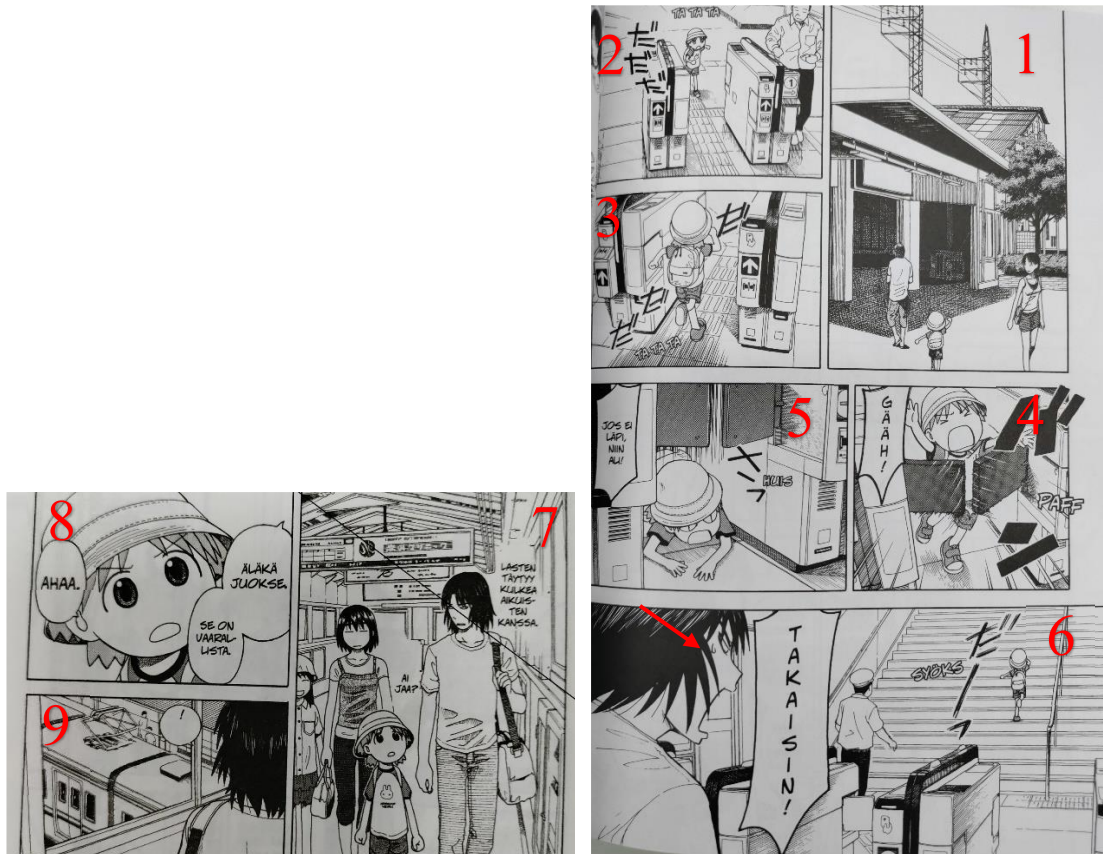

mukaan (1984: 77) on myös tyypillistä, että jos puhuja viittaa itseensä väheksyvästi, on kulttuurisesti norminvastaista ja preferoimatonta yhtyä väheksyntään. Yotsuba on ennen vastausvuoroaan hiljaa, mikä on tyypillistä preferoimattomalle vastaukselle. Lisäksi Yotsuban responssi (*Teet varmastikin parhaasi.*) ei vastaa isän kysymykseen suoraan. Vuoro on rakenteellisesti isän implikoimaa toivetta myötäilevä, mutta 5-vuotiaan vuoroksi virallisen ja aikuismaisen oloinen. Yotsuban responssi on lohduttava; myös muissa kuin oikeissa töissä voi tehdä parhaansa. Isän kommentti *kiitos* rivillä 9 sisältää myös hikikarpalon. Hikikarpalo lienee välitön reaktio Yotsuban preferoimattomaan mutta samalla rakenteellisesti kohteliaaseen vuoroon. Isä havaitsee Yotsuban toiminnasta, että tämän tuottama vuoro oli selkeästi preferoimaton eikä tuonut Yotsuban omia ajatuksia esille. Isälle on myös selvinnyt hänen ja Yotsuban eriävä käsitys isän työnteosta.

Riveiltä 1–2 löytyy siis kysymys–vastaus–vieruspari. Isän vuoroon (rivi 3) Yotsuba tuottaa jälkijäsenen rivillä 4 kiistämällä isän tulkinnan. Yotsuban tarkennus rivillä 5 toimii jälkilaajenuksena rivien 3–4 vierusparille. Hikikarpalon sisältävä vuoro on esimerkissä (4) isän kommentti *kiitos* rivillä 9. Vuoro on jälkilaajennus kysymys–vastaus–vieruspariin riveillä 6–8.

4.3. Hikikarpalo reaktiossa keholliseen toimintaan

Esimerkissä 5 Yotsuba, isä ja naapurin tytöt ovat matkalla juna-asemalle. Yotsuba on innoissaan tulevasta retkestä uimarannalle, ja hän juokseekin koko matkan muiden edellä. Yotsuballa on selvä etumatka muuhun seurueeseen, kun he lähestyvät juna-asemaa.

Esimerkki 5. *Yotsuba&! 5*, s. 158–159

- 01 Yotsuba: ((törmää aseman lippuporttiin)) Gääh!
 02 Yotsuba: Jos ei läpi, niin ali!
 03 Isä: **Takaisin!**
 04 Isä: Lasten täytyy kulkea aikuisten kanssa.
 05 Yotsuba: Ai jaa?
 06 Isä: Äläkä juokse. Se on vaarallista.
 07 Yotsuba: Ahaa.

Yotsuba pyrkii juoksemaan suoraan läpi aseman lippuporteista mutta törmääkin porttiin sen sulkeutuessa hänen edessään. Yotsuba ryömii portin ali ja kirmaa jo asemalaiturin portaissa, kun isä huutaa hänen peräänsä: *Takaisin!* Isän vuoro osoittaa, että Yotsuban toiminta on epätoivottua ja että Yotsuban tulisi liittyä takaisin muiden joukkoon. Yotsuba tekee niin, ja rivillä 4 isä selittää, ettei Yotsuba voi liikkua asemalla yksin. Hän myös ottaa juoksemiseen liittyvän turvallisuusnäkökulman esille rivillä 6.

Vaikka Yotsuba selostaa toimintaansa törmättyään lippuporttiin, on isän reaktio rivillä 3 vastaus nimenomaan Yotsuban keholliseen toimintaan. Esimerkin (5) hikikarpalo esiintyy saman isän rivillä 3 kuvatun vuoron aikana. Hikikarpalon voidaan katsoa liittyvän Yotsuban toiminnan ja sosiaalisten normien väliseen ristiriitaan. Isä selittää Yotsuballe

esimerkkikatkelman jälkeen, että lasten tulee kulkea aikuisten kanssa ja että juokseminen on vaarallista.

Toisinaan vanhemmat reagoivat lasten ei-toivottuun käytökseen muotoilemalla toimintaan liittyviä sääntöjä (Küttner, Vatanen & Zinken 2022). Isän vuoro rivillä 4 on muotoiltu säännöksi (*lasten täytyy kulkea aikuisten kanssa*), ja rivi 6 voidaan myös tulkita asemalla juoksemisen kieltävän säännön tavoin.. Yotsuba kommentoi isän opetuksia tyypillisesti uutta tietoa ilmaisevilla dialogipartikkeleilla *ai jaa* ja *ahaa* (Koivisto 2015: 366). Küttnerin ym. (2022) mukaan sääntöihin vetoamisella onkin usein opetustarkoitus, kun vanhemmat arvioivat, etteivät lapset ole tietoisia sosiaalista normeista, joita ovat aikuisten mielestä rikkoneet.

5. PÄÄTÄNTÖ

Tämän tutkielman tavoitteena on ollut selvittää keskustelunanalyysin keinoin, millaisissa sosiaalisen toiminnan tilanteissa mangasarjakuvalla ominaiset hikikarpalot esiintyvät. Hikikarpalolla kuvataan mangassa tyypillisesti tilanteita, joihin liittyy nolostumista tai odotuksenvastaisuutta. Olenkin tutkinut hikikarpalon sisältävien vuorojen sekventiaalisen aseman lisäksi sitä, miltä hikikarpalon sisältävät sekvenssit näyttävät preferenssijäsennyksen näkökulmasta. Koska sarjakuvaa tai mangaa ei juuri ole tutkittu keskustelunanalyysin avulla, olen pyrkinyt tutkielmassani myös selvittämään, miten keskustelunanalyysi sopii mangan tutkimiseen.

Olen poiminut tutkimastani *Yotsuba&!*-sarjakuva-aineistosta analysoitavaksi viisi esimerkkitulannetta, joissa vuorovaikutustilanteeseen sisältyviä tunteita kuvataan hikikarpalolla puheenvuoron yhteydessä. Esimerkeistä kaksi edustaa tilannetta, jossa hikikarpalo on vierusparin jälkijäsenessä. Kahdessa esimerkissä hikikarpalo esiintyy vierusparin jälkilaajenuksessa. Viidennessä esimerkissä hikikarpalon sisältävä vuoro on reaktio puhujan havaitsemaan keholliseen toimintaan.

Preferenssijäsennyksen näkökulmasta tutkimus vahvisti ennakkokäsitystä hikikarpaloitten luonteesta. Esimerkkisekvensseissä puhuttua vuoroa tukevia hikikarpaloita edelsi joko odotuksenvastainen vuoro tai toiminta. Esimerkissä (1) hikikarpalon aiheuttajana oli tietämättömyydestä johtuva kysymyksen jälkeisen välilaajenuksen jatkuminen odotettua kauemmin. Jälkijäsenen viipyminen on preferoimaton tilanne. Esimerkissä (2) koostui useasta kysymys–vastaus–vierusparista. Viimeiseen kysymykseen oli keskustelijoilla hankaluuksia tuottaa oikea vastaus eli preferoitu jälkijäsen. Vastauksen sijaan jälkijäsen sisälsi toteamuksen kysymyksen hankaluudesta, eli se oli muodoltaan *nonanswer response*. Esimerkissä (3) hikikarpalovuoroa edelsi ristiriita käytetyn puheenvuoron ja kehollisen toiminnan välillä. Esimerkissä (4) taas hikikarpalo syntyi sosiaalisesta näkökulmasta kohteliaan mutta muodoltaan preferoimattoman vastauksen jälkeen. Esimerkissä (5) hikikarpalon aiheutti sosiaalinen rike, normien vastainen toiminta.

Sarjakuvaa ja mangaa on tutkittu keskustelunanalyysin keinoin vasta vähän. Tutkimukseni perusteella keskustelunanalyttiset käsitteet sopivat ainakin *Yotsuban* kaltaisen

realistisen mangan tutkimiseen. Todentuntuisten vuorovaikutustilanteiden dialogia tukevat mangan vakiintuneet visuaaliset konventiot.

Hikikarpalo on yksi mangan vakiintuneista konventioista. Mangasarjakuvassa sekä kehollinen (hikikarpalo) että sanallinen toiminta tapahtuvat samanaikaisesti vastauksena odottamattomaan tapahtumaan. *Yotsuba&!* perustuu odotuksenvastaisiin tilanteisiin, joten hikikarpaloita esiintyy sarjakuvassa paljon. Tutkimusta oli pakko rajata, ja tutkimusasetelman näkökulmasta oli hyvä rajaus jättää pois hikikarpalot, joihin ei liity samanaikaista puheenvuoroa. Alkuperäinen ajatus oli tutkia vain hikikarpaloon liittyvää odotuksenvastaisuutta, mutta sekventiaalisuustutkimuksen lisääminen johti siihen, että aineistoesimerkkejä mahtui tutkimukseen vain muutamia.

Aiemman tutkimuksen puute toi kirjoitusprosessiin haasteita, mutta vuorottelujäsennys ja preferenssijäsennys ovat toisaalta keskustelunanalyysin perustyökäljuja. Vaikka hikikarpalo esiintyykin esimerkeissä jälkijäsenessä tai jälkilaajennuksena, voi olla hankalaa arvioida, miten laajasti hikikarpaloo edeltävää keskustelua ottaa analyysiin. Pelkän hikikarpalon sisältävän tai sitä edeltävän vierusparin tarkastelu ei usein riitä. Koska vuorovaikutustilanteet eivät synny tyhjästä, analyysiä varten tarvitaan myös litteraattia edeltävä taustoitusta.

Yotsubassa riittäisi tutkittavaa vaikkapa jo hikikarpaloteemaa laajentaen. Tähän tutkimukseen mahtui viisi hikikarpaloo, mutta jo pelkästään *Yotsuba&!*-tankôbonit 5 ja 6 sisältävät yhteensä 32 *Yotsuban* yksin aiheuttamaa hikikarpaloo, jotka esiintyvät puheenvuoron yhteydessä. Tämän lisäksi tutkimusaineisto sisältää 48 muuta hikikarpaloo, joista suurimpaan osaan ei sisälly puheenvuoroa. Myös muita konventionaalistuneita tunteiden visuaalisia kuvauksia voisi varmasti tutkia samaan tapaan kuin hikikarpaloita.

Yotsubasta olisi mielestäni otollista tutkia odotuksenvastaista toimintaa yleisemminkin. Kuten todettua, sarjakuvan ytimenä ovat tilanteet, joissa joko *Yotsuba* tai joku muu toimii odotuksenvastaisesti. Lapsille sosiaaliset normit eivät ole vielä käyneet selviksi, koska yhteisöjen normit, kirjoittamattomat säännöt ja yhteisön jäseniin kohdistuvat odotukset tulevat näkyviin vasta silloin, kun niitä rikotaan (Heritage 1984: 78–84). Sosiaalisten normien tunnistamistaidot karttuvat elämänkokemuksen myötä. Alle kouluikäise-

nä lapsena Yotsuba ei vielä tunnista tai tiedosta kaikkia yhteisön konventioita. Hän vaikuttaa katsovan japanilaista kulttuuria muutenkin kuin ulkopuolisin silmin.

Hyvässäkin käännöksessä jää aina jotain informaatiota matkalle. Käyttämässäni esimerkeissäkin havaitsin tilanteita, joissa hikikarpalon aiheutuminen olisi ollut helpommin analysoitavissa alkukielisestä dialogista kuin käännöksestä. Ja koska *Yotsuba&!* kuvaa nimenomaan japanilaista yhteiskuntaa ja kulttuuriympäristöä, analyysin täydentäminen japanin kielen ja japanilaisen kulttuurin piirteitä avaten olisi varmasti antoisaa.

LÄHTEET JA LYHENTEET

Tutkimusaineisto

AZUMA, KIYOHICO 2022: *Yotsuba&!* vol 5. Helsinki: Sangatsu Manga.

AZUMA, KIYOHICO 2022: *Yotsuba&!* vol 6. Helsinki: Sangatsu Manga.

Kirjallisuus

BEERS FÄGERSTEN, KIRSTY 2019: Linguistics: Comics Conversations as Data in Swedish Comic Strips. – Matthew J. Smith, Matthew Brown & Randy Duncan (toim.), *More Critical Approaches to Comics* s. 145–159. New York: Routledge.

CLAYMAN, STEVEN E. 2013: Turn-Constructional Units and the Transition-Relevance Place. – Jack Sidnell & Tanya Stivers (toim.), *The Handbook of Conversation Analysis* s. 150–166. Oxford: Wiley-Blackwell.

COHN, NEIL – EHLY, SEAN 2016: The vocabulary of manga: Visual morphology in dialects of Japanese Visual Language. *Journal of Pragmatics* 92 s. 17-29.

EILITTÄ, TIINA 2018: *Responses to attention-drawing devices in multiactivity situations*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto, englantilainen filologia.

HAAKANA, MARKKU 2013: Dialogin yksityiskohdista kokonaisuuteen. Erään novellin analyysi. – Aino Koivisto & Elise Nykänen (toim.), *Dialogi kaunokirjallisuudessa* s. 125–154. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

HAKULINEN, AULI 1995: Johdanto. – Liisa Tainio (toim.), *Keskustelunanalyysin perusteet* s. 13–17. Tampere: Vastapaino.

HERITAGE, JOHN 1984: *Garfinkel and Ethnomethodology*. Cambridge: Polity Press.

KJÆR, JAN 2008: Mangan taikaa – avain japanilaiseen kuvakieleen s. 14–16. Tampere: Egmont Kustannus.

KOIVISTO, AINO – NYKÄNEN, ELISE 2013: Näkökulmia kaunokirjalliseen dialogiin. – Aino Koivisto & Elise Nykänen (toim.), *Dialogi kaunokirjallisuudessa* s. 9–56. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

KOIVISTO, AINO 2013: Katkelmallisuus ja affekti. Kolme pistettä dialogissa. – Aino Koivisto & Elise Nykänen (toim.), *Dialogi kaunokirjallisuudessa* s. 153–182. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

- KOIVISTO, AINO 2015: Receipting information as newsworthy vs. responding to redirection: Finnish news receipts “aijaa” and “aha(a)”. – *Journal of Pragmatics* 104 s. 163–179.
- KÜTTNER, UWE-A. – VATANEN, ANNA – ZINKEN, JÖRG 2022: Invoking Rules in Everyday Family Interactions: A Method for Appealing to Practical Reason. – *Human Studies* 45 s. 793–823.
- LAMBROU, MARINA 2014: Stylistics, conversation analysis and the cooperative principle. – Michael Burke (toim.), *The Routledge handbook of stylistics* s. 136-154. Abingdon: Routledge.
- LEE, SEUNG-HEE 2013: Response Design in Conversation. – Jack Sidnell & Tanya Stivers (toim.), *The Handbook of Conversation Analysis* s. 415–432. Oxford: Wiley-Blackwell.
- NIEMI, JARKKO 2015: *Myönnyttelyn käytänteitä. Erimielisyys ja yhteisymmärryksen rakentaminen vuorovaikutuksessa* s.17–19. Väitöskirja. Helsingin yliopiston humanistinen tiedekunta.
- POMERANTZ, ANITA 1984: Agreeing and disagreeing with assessments: Some features of preferred/dispreferred turn shapes. – J. Maxwell Atkinson & John Heritage (toim.), *Structures of social action: Studies in conversational analysis* s. 57–101. Cambridge: Cambridge University Press.
- POMERANTZ, ANITA – HERITAGE, JOHN 2013: Preference. – Jack Sidnell & Tanya Stivers (toim.), *The Handbook of Conversation Analysis* s. 210–228. Oxford: Wiley-Blackwell.
- RAEVAARA, LIISA 1995: Vierusparit – esimerkkinä kysymys ja vastaus. – Liisa Tainio (toim.), *Keskustelunanalyysin perusteet* s. 75–92. Tampere: Vastapaino.
- SCHEGLOFF, EMANUEL 1979: The relevance of repair to syntax-for-conversation. – T Givon (toim.), *Syntax and semantics: Vol. 12, Discourse and syntax* s. 261–286. New York: Academic Press.
- SORJONEN, MARJA-LIISA 1995: Korjausjäsenitys. – Liisa Tainio (toim.), *Keskustelunanalyysin perusteet* s. 111–137. Tampere: Vastapaino.
- TAINIO, LIISA 1995: Preferenssijäsenitys. – Liisa Tainio (toim.), *Keskustelunanalyysin perusteet* s. 93–110. Tampere: Vastapaino.
- VALKAMA, ANTTI 2022: Mangan suomentaminen. – Riikka Länsisalmi (toim.), *Tankasta mangaan. Miten suomentaa japanin kieltä & kulttuuria* s. 129–131. Tampere: Vastapaino.

VATANEN, ANNA 2016: Keskustelunanalyttinen tutkimusprosessi. – Melisa Stevanovic & Camilla Lindholm (toim.), *Keskustelunanalyysi. Kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta* s. 312–330. Tampere: Vastapaino.

VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2008: *Ison suomen kieliopin verkkoversio*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos. URN:ISBN:978-952-5446-35-7. <https://scripta.kotus.fi/visk/etusivu.php>.

(13.1.2023)